

Spoštovani predsednik Republike Slovenije gospod Borut Pahor,
spoštovani predsednik Državnega zbora gospod Igor Zorčič,
spoštovani predsednik Vrhovnega sodišča mag. Damijan Florjančič,
spoštovani akademik prof. dr. Tine Hribar,
spoštovani nekdanji sodniki Ustavnega sodišča,
spoštovani visoki gostje!

Začenjam z zahvalo, da ste se udeležili te slavnostne seje Ustavnega sodišča na Dan ustavnosti, s katero obeležujemo 23. december 1991, dan sprejetja in razglasitve Ustave Republike Slovenije. Srečujemo se v še vedno negotovih časih; lani zaradi razmer slavnostne seje sploh nismo mogli izvesti; letos jo, čeprav zaradi razmer v okrnjeni obliki, vendarle lahko, s tem pa tudi skupaj potrdimo pomen Ustave kot temeljnega gradnika našega pravnega reda in našo skupno zavezo k varovanju temeljnih prvin pravne države.

Prihodnji teden bo minilo trideset let od dne, ko je bila Ustava razglašena in je začela veljati. V življenju posameznika je trideset let razmeroma dolga doba; v življenju skupnosti razmeroma kratka. Ustava postavlja temeljna izhodišča za bivanje oziroma sobivanje obeh. Po eni strani je temeljni izraz pravnega reda, ki na naslovnike naslavlja obvezujoče prepovedi ali zapovedi ter prek performativne moči besede ustvarja stvarnost, ki jo opisuje: Slovenija *je* demokratična republika, ker to določa 1. člen Ustave. Slovenija *je* pravna in socialna država, kot določa 2. člen Ustave.

Po drugi strani pa je Ustava vendarle tudi zaveza in apel – poziv njenim naslovnikom, v prvi vrsti nosilcem oblasti, hkrati pa tudi vsem posameznikom, da jo udejanjamo. Ni dovolj, da zgolj na deklaratorni ravni priznavamo ali celo globoko cenimo temeljna načela demokracije, pravne države, delitve oblasti ter človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Naše aktivno ravnanje ob spoštovanju njihovih sporočil je potrebno za to, da ne ostanejo zgolj izraz upajočega prizadevanja, ampak dejansko usmerjajo delovanje skupnosti in bivanje posameznikov v njej. Z drugimi besedami: Ustava že pred tridesetimi leti v bistvu ni bila (samo) cilj, ampak sredstvo, ki ga moramo ustrezno razumeti, uporabljati in negovati. Tudi v tem pogledu Ustavno sodišče ni *prvi*, ampak prejkone *zadnji* varuh ustavnosti in temeljnih prvin načela pravne države, ki naslavlja tako vse oblastne institucije kot posameznike.

Ta naloga ni enostavna – udejanjanje ustavnih določb terja ustrezno razumevanje njihovega sporočila, o njem pa se je pogosto treba preizpraševati ob pojavu novih pravnih ali dejanskih vprašanj. To preizpraševanje je še posebej poudarjeno v času izrednih dogodkov ali kriz, ki vsaj na videz terjajo ponovno opredelitev standardov ustavnega varstva. V zadnjih tridesetih letih je bila tudi Slovenija, pogosto skupaj z drugimi članicami mednarodne skupnosti, soočena z več tovrstnimi dogodki oziroma pojavi: med drugimi denimo s povečanim strahom pred terorističnimi napadi, s finančno in migrantsko krizo, v zadnjih dveh letih pa s pandemijo Covid-19. V vseh takih primerih se je med drugim zastavljalo tudi vprašanje, ali izredni dogodki oziroma nove nevarnosti terjajo tudi ponovno ovrednotenje posameznih temeljnih ustavno varovanih vrednot, zlasti tedaj, kadar si na videz stojijo nasproti. Do katere mere lahko denimo poudarjeni interes po zagotovitvi varnosti omeji pričakovanja zasebnosti ali varstva osebnih podatkov? Do katere mere lahko varnostna tveganja in skrb za blaginjo državljanov narekujejo odstop od ustaljenih pravil postopanja po pravu mednarodne zaščite? V kolikšni meri se morajo druge človekove pravice umakniti pravici do zdravja in življenja?

To so vprašanja, ki si jih je v takih primerih utemeljeno in treba zastavljati. Vendar pa ne smejo voditi v razumevanje ali stališče, da taki primeri vnaprej zahtevajo izključevalno izbiro (samo) enega ali (samo) drugega. To še toliko bolj velja tedaj, kadar bi se to razumelo kot nujna izbira med varovanjem določene ustavne vrednote in spoštovanjem temeljnih načel pravne države. Pandemija Covid-19 držav ne postavlja pred dilemo med varovanjem zdravja in življenja ljudi na eni strani ter spoštovanjem načel pravne države na drugi strani. To bi bila lažna dilema. Obstoječa ustavna ureditev ob polnem spoštovanju ustavnih zapovedi omogoča tudi učinkovito sprejemanje ukrepov, ki jih zahtevajo prizadevanja za zaježitev bolezni Covid-19. V svojih odločitvah v zadnjem poldrugem letu je Ustavno sodišče kazalo pot, ki tako ukrepanje dopušča, tudi ob upoštevanju izrednih okoliščin nalezljive bolezni, ne da bi ukrepi neutemeljeno ali prekomerno posegli v druge, prav tako izjemno pomembne ustavne vrednote. Po mojem prepričanju je mogoče reči še več: ne samo, da spoštovanje načel pravne države učinkovitih ukrepov ne onemogoča, *ravno* spoštovanje teh načel njihovo utemeljenost in s tem učinkovitost celo povečuje.

Ob tem seveda, če se vrnem k uvodu, ne želim zanemariti drugih naslovnikov Ustave: posameznikov. Ustava na osrednje mesto postavlja človekove pravice in temeljne svoboščine. Ker je posvečena zagotavljanju varstva šibkejših, je to povsem ustrezno. A vendar je v sporočilu vrste določb Ustave vsebovana tudi druga plat istega kovanca: odgovornost. Včasih bo ta tudi pravno zapovedana, spet drugič pa jo mora vsak zase razbrati iz Ustave kot zaveze, iz Ustave kot apela. Vprašanje odziva na Covid-19 tudi ta vidik prinaša v ospredje: vprašanje odgovornosti za lastne odločitve posameznikov, odgovornosti do sebe in do drugih članov skupnosti, v kateri živimo.

Ta misel pa me po dveh plateh počasi vodi k napovedi današnjega slavnostnega govora. Eden od snovalcev evropskega povezovanja Jean Monnet je v svojih spominih zapisal: »Nič ni mogoče brez ljudi, nič ni obstojno brez institucij.« Danes vas nagovarjam kot predstavnike ali nekdanje člane institucij, ki vsaj vse od uveljavitve Ustave neposredno ali posredno skrbijo za delovanje ustavnega reda. A ste tudi posamezniki, ki ste ga s svojim osebnim prispevkom sooblikovali ali ga še sooblikujete. Posamezniki sestavljajo kolektiv Ustavnega sodišča, ki to svoje delo tvorno in odgovorno opravlja že tri desetletja, med njimi kot eden izmed njegovih prvih predsednikov tudi žal nedavno preminuli dr. Lovro Šturm. Delo vseh njih še naprej živi skozi Ustavo, katere pomen pojasnjujejo do sedaj sprejete odločbe Ustavnega sodišča. Omenjeni kolektiv je tudi v zadnjem letu požrtvovalno opravljal veliko, težavno delo, za kar se jim tu iskreno zahvaljujem, na čelu z dosedanjim predsednikom, dr. Rajkom Knezom, ki je sodišču v tej vlogi podaril dosti več kot zgolj številčno izražena tri leta svojega življenja.

Danes pa nas bo nagovoril slavnostni govornik, ki je pomembno prispeval k prvotni zasnovi Ustave, najprej že v okviru sodelovanja pri tako imenovani »pisateljski ustavi«, nato pa tudi kot član strokovne skupine za pripravo delovnega besedila tako imenovane »Podvinske ustave«. Akademik prof. dr. Tine Hribar, v veliko čast mi je, da vas lahko povabim, da nas nagovorite.